

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

**ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД**

АНТОАНЕТА ПЕТЕВА НАЧЕВА

Лингвокултурни различия във високия езиков етикет

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор”

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление 2.1. Филология
Научна специалност: Приложна лингвистика

**Научни ръководители: доц. д-р Владислав Огнянов Миланов
доц. д-р Диляна Денчева Денчева**

Научно жури

Проф. д.ф.н. Юлиана Стоянова

Проф. д-р Петя Осенова

Проф. д-р Надежда Сталянова

Доц. д-р Гергана Падарева

Доц. д-р Елена Крейчова

София, 2024

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от Катедрата по български език като чужд към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ 26.01.2024 г.

Изследването съдържа 283 страници и включва: увод, две глави, заключение, списък на цитираната литература и приложения. Библиографията обхваща 240 заглавия основно на български, на руски и на английски език.

Откритото заседание за защитата на дисертационния труд ще се проведе на ..... г. от ч. в Софийския университет „Свети Климент Охридски“.

Материалите по защитата са на разположение на интернет страницата на Университета – [Добре дошли на страниците на Факултета по славянски филологии, Софийски университет "Св. Климент Охридски" \(uni-sofia.bg\)](http://uni-sofia.bg)

Съдържание

Увод.....	Error! Bookmark not defined.
Глава първа. Лингвокултурологията – същност и място сред други лингвистични дисциплини.....	Error! Bookmark not defined.
1.1 Различните картини за света	Error! Bookmark not defined.
1.2 Хипотеза на Сапир и Уорф - теория за лингвистичната относителност.....	Error! Bookmark not defined.
1.3 Езикова картина за света.....	Error! Bookmark not defined.
1.4 Научна картина за света	Error! Bookmark not defined.
1.5 Концептуална картина на света	Error! Bookmark not defined.
1.6 Паремийна картина на света	Error! Bookmark not defined.
1.7 Езикова личност	Error! Bookmark not defined.
1.8 Национален характер и манталитет.....	Error! Bookmark not defined.
1.9 Дискурс. Дискурсен анализ.	Error! Bookmark not defined.
1.10 Политически дискурс	Error! Bookmark not defined.
1.11 Комуникативно поведение. Речев етикет.....	Error! Bookmark not defined.
Втора глава. Лингвокултурологични характеристики на председателите на политически партии и парламентарно представени групи.....	Error! Bookmark not defined.
2.1 Лингвокултурологична характеристика на речта на Кирил Петков.....	Error! Bookmark not defined.
2.2 Лингвокултурологична характеристика на речта на Асен Василев.....	Error! Bookmark not defined.
2.3 Лингвокултурологична характеристика на речта на Явор Божанков	Error! Bookmark not defined.
2.4 Лингвокултурологична характеристика на речта на Корнелия Нинова.....	Error! Bookmark not defined.
2.5 Лингвокултурологична характеристика на речта на Христо Иванов.....	Error! Bookmark not defined.
2.6 Лингвокултурологична характеристика на речта на Мустафа Карадайъ... ..	Error! Bookmark not defined.
2.7 Лингвокултурологична характеристика на речта на Костадин Костадинов.....	Error! Bookmark not defined.
2.8 Лингвокултурологична характеристика на речта на Бойко Борисов.....	Error! Bookmark not defined.
2.9 Лингвокултурологична характеристика на речта на Слави Трифонов	Error! Bookmark not defined.
2.10. Речеви стратегии в кандидатпрезидентските дебати (върху материал от предизборната надпревара между проф. Анастас Герджиков и Румен Радев) ...	Error! Bookmark not defined.
Заклучение.....	Error! Bookmark not defined.
Научни приноси на дисертацията.....	Error! Bookmark not defined.

Библиография:.....Error! Bookmark not defined.

Обща характеристика на дисертационния труд

УВОД

Встъпителната част от изследването акцентира върху достиженията и приносите на различни лингвистични науки и се базира на определени теоретични постановки, като се съсредоточава върху езика като фактор, който формира културния облик и компетентност на всеки човек. Езикът се разглежда като хранилище на ценности, идеологии и културни маркери и носи в себе си архетипи на колективно подсъзнателното, което обвързва всеки народ чрез общото историческо минало, митологията, художествената литература, традициите, обичаите и др.

Обект на настоящия дисертационен труд ще бъдат политическите изказвания, както и основните изрази средства, благодарение на които се реализират те – коментарите им и като цяло доколко успешно се реализира официалното публично общуване. Ще проследим маркираността на изказа и как се развиват речевите тенденции, каква е тенденцията и натъпила ли е промяна в последните няколко години, в какво се изразява тя и как българските граждани възприемат това поведение на българските политици. Поетапно ще разгледаме речевото поведение на едни от най-популярните лидери на политически партии от парламентарната трибуна на Народното събрание. Ще проследим и доколко са важни професионалният опит, политическите убеждения и идеология и дългогодишното присъствие в българската политика, когато става дума за публични изказвания и висок езиков етикет. Освен това ще разгледаме и доколко лингвокултурологичните различия са причина за нееднаквата реализация на високия езиков етикет и дали целта е да се доближат до речта и възприятитето на българските граждани.

Предмет на нашето изследване неслучайно ще бъдат публични изказвания на един от най-популярните политически лица и председатели на политически партии и парламентарно представени групи. Това са председателят на „Продължаваме промяната“ Кирил Петков и Асен Василев, лидерът на „БСП за България“ Корнелия Нинова, председателят на „Да, България“ и съпредседател на „Демократична България“ Христо Иванов, лидерът на „Възраждане“ Костадин Костадинов, председателят на ДПС Мустафа Карадайъ, лидерът на ГЕРБ Бийко Борисов и председателят на „Има такъв народ“ Слави Трифонов. Освен това в дисертационния труд е включено изказване и на народен представител, който не е председател на политическа партия – Явор Божанков, след което той беше изключен от редиците на вече бившата му партия „БСП за България“. Обикновено при тези политически фигури интересът и съответно събитията в Народното събрание са пряко свързани с тях, а темите, по които се изказват засягат най-широк кръг от хора, съответно и общественият отзвук е най-голям. Изборът на

политически изказвания от парламентарната трибуна не би могъл да се определи като случаен, тъй като те са свързани от една страна, с определена комуникативна ситуация, която изисква да се спазват строго определени правила, което пък оказва влияние и на широката общественост, от друга. Ще се проследи доколко речникът им се придържа към спазване на висок езиков етикет и доколко може да се определи като експресивно оцветен. Дисертационният труд разглежда в кой момент политиците изоставят и заменят високия езиков етикет и демонстрират ниска езикова култура и как се отразява това върху речта. Обект на лингвистичен анализ ще бъде също и как това влияе на останалите им колеги и в каква посока се рализира речевият акт. Какво се цели с това: дали красноречиво да привлекат вниманието и да провокират своите поддръжници или противници, или да спечелят одобрението или пък недоволството на обществото в лицето на българските граждани.

Целите на дисертационния труд са да проследят как се реализират речевите стратегии във публичното говорене на някои от най-активните български политици, когато говорят от парламентарната трибуна или изказват гръмка личната си позиция в социалните медии, какъвто е случаят с председателя на „Има такъв народ“ Слави Трифонов. Целта е да бъде направена съпоставка, която да разгърне специфични особености в публичната реч, свързани с употребата на езикови клишета, езикова агресия, метафори, сравнения и др. Проучването анализира различията, свързани с употребата на определени езикови явления в публичната реч, и изказванията на политиците в частност и как това влияе на реализирането на високия езиков етикет. Сред най-важните фактори, които пряко влияят на изказа им, са темата, която е обект на дискусия, и емоцията, която тя провокира. В повечето случаи тази емоция не може да остане скрита и затова играе роля на катализатор при смяната на семантичното поле. Осве това влияние оказва и оценъчният характер на комуникативния акт, което също предполага и честото пристъпване на високия езиков етикет.

Дисертационният труд поставя няколко **задачи за изследване**. На първо място да ексцерпира материал, свързан с поставената цел. След това на базата на наблюденията да се направи научно обобщение и класификация в съпоставителен план. И накрая задачата е да се обобщят най-често срещаните отклонения от високия речев етикет.

Методиката в дисертационния труд е свързана с определени дейности за изпълнение – наблюдение, анализ и обобщение на теоретичния и емпиричен материал. Необходимо е да се систематизира информацията, научните правила да бъдат логически подредени, с нужната последователност. Важно е да се подчертае, че изготвянето на едно научно изследване е немислимо без определена методология, която заема мястото на теоретична основа на изследването, от една страна, и методика – практическата, от друга.

Общите методи на изследване, използвани в дисертационния труд, са свързани с методите и на теоретичното, и на емпиричното. Наблюдението е общ метод на емпиричното изследване. Той се базира на непосредствено възприемане на определени обекти или явления с човешките сетива, без изследователя пряко да влияе на случващото се. Анализът е най-главният и определящ метод, съпътстващ това научно изследване. Той представлява мисловен процес, в който цялото фрагментира и разделя на съставни части, като се разглежда и анализира всяка негова страна с цел убедително достигане до същността му. Затова е необходимо да се събере емпиричен материал, а в конкретния случай това са публичните изказвания на председателите на политическите партии и парламентарно представните групи. Изискванията са информацията да бъде достоверна и непротиворечива и да подлежи както на количествен, така и на качествен анализ, за да позволява възможност за сравнение. За събирането ѝ е необходимо наблюдение, проучване на източници и материали. В процеса на теоретичното изследване се извършва разчленяване на цялото по определен признак или явление, които трябва да бъдат значими, сравними и ползваеми. Описанието започва с представяне същността на елемента, връзките на явлението с цялото и какви са тенденциите му за развитие. Завършва с аргументация и с примери, понякога и с заключение или извод за употребата му. Обяснението се явява продължение на описанието и цели да подкрепи твърденията, засегнати в описанието на същността, както и развитието на частта в системата на цялото. При извършване на сравнения основната цел е да се разкрият признаци на сходство или различие между анализиранияте изказвания на различните политици. Понякога дори се извършва своеобразна съпоставка между обектите, за да се проследи степента на реализация на комуникативния акт и фреквенцията на определени изразни средства, било то стилистично маркирани или немакирани. По този начин се позволява да се обяснят различните аспекти на явленията, а резултатите се използват като предпоставка за обобщения и изводи. Ролята на обобщението е да установи сходство между анализиранияте явления и обекти и да генерира заключения въз основа на казаното. При установено сходство между два различни обекта се формира логически извод и оценка за съвпадение между определени признаци, явления и пр. Генерирането на изводи и приноси е завършващият акт, до който обобщението може да стигне, като има за цел да формулира заключения, възникнали като резултат на цялостното изследване.

Речевите портрети на политиците не следват единен структурен модел на представяне и това се дължи на факта, че речта им задава различни параметри на анализа. Мислени бяха възможности в началото на всеки портрет да бъде изложена кратка биографична справка, но това натовари много изследването. Мислен беше и вариантът речта им да се анализира по равнищата на езика. Така работата щеше да изглежда далече по-подредена, но и далече по-

неубедителна. Защото идеята на едно научно проучване, каквото е дисертационният труд, не е еда попълва парадигмата на равнищата, а да описва и да анализира речевите прояви на публично говорещите лица. Ето защо подходът, който е приложен в текста, следва логиката на анализа на обективно регистрирани единици в ексцерпирания материал.

Глава I.

В глава първа се прави пълен обзор на избрани теоретични постановки, които са разгърнати, за да създадат наука на база на изследването. В началото на ХХI век все повече културолози и социолози разглеждат проблема за кризата в културата и го обясняват чрез технологичния прогрес, глобализацията, огромния информационен поток, геополитиката и икономическите кризи. Това същевременно провокира своеобразно завръщане към етноспецифичното с идеята, че културната идентичност би могла да остойности идейно и ценностно съвременното общество и по този начин да преживее своеобразен Ренесанс.

Лингвокултурулогията се оформя като самостоятелно научно направление едва през 90-те години на ХХ в., изследвайки културните проявления на народа, фиксирани в езика. Тя стъпва на принципни постановки от лингвистиката и културулогията и макар терминът да възниква едва преди няколко десетилетия, идеите имат корени назад във времето на Вилхелм Хумболт. До ХХI в. отношенията език – култура – етнос могат да бъдат открити в научните изследвания на братя Грим и други, но от всички особено популярна е постановката на Хумболт за „народния дух“, съхранен в езика. Според нея културата е преди всичко езикът, който описва кръг около народа, който го говори. Езикът е живата енергия на народа, следователно езикът не е вещ, а действие. Според Хумболт езикът е не просто отражение на света, а резултат от интерпретацията на човека.

Именно тези измерения на теорията са подходящи, за да се разгърнат наблюденията в дисертационното изследване с оглед на стилистичните променливи в речта на публично говорещите хора.

В световната лингвистика подобна теза е известна още от 30-те години на ХХ век като **Хипотезата Сапир - Уорф за езиковата относителност**, която се разглежда по-подробно по-нататък в текста. Сапир, който изследва езика на американските индианци, смята, че речта е чисто историческо наследство на колектива, продукт на дълга социална употреба. Американските етнологии са на мнение, че всеки народ възприема света през призмата на родния си език. Оттам произхожда и идеята за различните картини на света, който не може да бъде мислен като единен и еднакво познат на хората, заради многообразието на езиците.

От изследванията на Франц Боас, Едуард Сапир и Бенджамин Уорф става ясно, че няма примитивни езици, защото всеки език, независимо от неговия тип, е способен да отговори на потребностите на народа, който го използва. Различните равнища в развитието на културата или влиянията между културите оказват влияние главно на речника. Поради тази причина точно лексикалният слой показва времето и характера на културните влияния.

Езикът не само е свързан с културата, но и съществува чрез нея и я изразява. Езикът едновременно е оръдие за създаване, развитие и съхранение на културата. Този постулат е става общоприет на картата на световната лингвистика в края на ХХ век. По този начин според Маслова и на базата на тази идея възниква лингвокултурологията като наука. Целта на тази нова наука е да си създаде представа за картината на света за носителите на даден език, осъществена в различни дискурси – литературен, философски, религиозен, фолклорен и т.н. Следователно по този начин да се експлицира културната конотация, закодирана в езиковите единици.

От особена важност е да се подчертае отношението *лингвокултурология* – *културология*, тъй като тя е също толкова значима колкото и взаимовръзката *език – култура*. Според някои културолози като Городецка за лингвокултурологията не трябва да се схваща като част от лингвистиката, изучаваща езика през призмата на културата. Езикът за лингвокултурологията по-скоро е „огледало“, „носител“ на културата и инструмент, чрез който тя се случва. Според нея лингвокултурологията е специфичен раздел на културологията, който изучава отражението на културата в езика (Городецка 2007). Привържениците на този подход стоят убедено зад твърдението, че емпиричният материал в лингвокултурологията не е само езиков. Напротив, науката се занимава и изследва и други форми на социалното взаимодействие, важни за дадена култура, като различия на комуникативното поведение.

Най-общовалидните и специфични закономерности на произхода, функционирането и развитието на културата като характерна проява на човешката дейност изграждат и предмета на културологията. Предметът на културологията според класическите съвременни източници може да бъде обединен около няколко специфични центъра и включва в себе си изследването на 1) процесите на изграждане и приобщаване към света на абсолютните ценности; 2) обществото и по-точно неговата възможност и способности да създава условия за духовно творчество; 3) същината, формите и феномените на културата, както и техните пространствено-времеви връзки; 4) културата, разглеждана като една от системите за самоорганизиране на обществото; 5) културния контекст на различните исторически събития и явления.

В първа глава е разгърната детайлно и теорията за картината на света.

В лингвистиката днес такава, каквато я познаваме под понятието картина на света се има предвид цялостният образ за света, изграден в резултат на всеобхватния духовен живот на човека, в чието формиране участват всички страни на психичната му дейност (Боршев 1995). Този постулат не е еднакво валиден за всички, макар че повечето хора възприемат света по идентичен начин, от биологична гледна точка. Но отвъд това не всеки усеща действителността по един и същи начин.

В българската лингвистика съществуват две монографии на видния български езиковед Димитър Попов, който обобщава наблюденията си в „Лингвистична персонология“ (2016) и в Увод в речезнанието“ (2022). И двете монографии са фундаментална основа за настоящото дисертационно проучване, тъй като разгръщат особеностите на така наречения индивидуален стил и проследяват и на теоретично, и на практическо равнище елементите на общуването в публичната реч. В последната си книга Попов детайлно анализира особеностите на гласа като личностен параметър; обогатява дефинициите за дискурса като модел на комуникативно поведение; анализира задълбочено физиологичните и акустичните особености на речевите процеси, като обвързва практическите наблюдения с приносните обобщения в частта за антропофониката като наука за човешкия глас. Професор Попов детайлно представя и наблюденията си върху спецификата на речевите протрети с оглед на профилирането на говорещия; с оглед на парадигмата на фоностилистичната вариативност, семиозиса на речта и стереотипите на гласа.

Не може тук да не бъдат отбелязани и двете книги, излезли от печат през 2012 и 2016 година, с автори Вл. Миланов и Н. Сталянова, с езикови портрети на български политици и на български журналисти. В тези книги, получили широка популярност както сред научните среди, така и сред неспециализираната аудитория, се разглеждат специфични речеви особености на различни български политици и журналисти.

В края на първа глава са представени обзорни представи за дискурса, за манталитета и националния характер, комуникативно поведение и речев етикет, като обобщенията предпоставят практическия анализ на материала от втората глава. Особено внимание е обърнато на речевия етикет. Безспорна е връзката между речевия етикет и културата. Речевият етикет е неделима част от културата на речевото общуване, а културата на речта е съществена част от културата изобщо. Речевият етикет отдавна е обект на интерес и внимание от учените, но неговото научно изследване започва едва през втората половина на миналия век. Още Емил Бенвенист отделя специално място на единиците на речевия етикет и ги разглежда като вторично образуване на базата на вече съществуващ език. Перифразирайки френския лингвист можем да отбележим, че формите на учтивост, както и символните ритуали, не са

независими системи. Формите на учтивост влизат в семиологична връзка само чрез речта и „протокола“, които регламентират формите на учтивост (Бенвенист, 1974).

Речевият етикет е един от основните аспекти на културата, като неговото спазване обикновено маркира неговия носител с определени характеристики като учтивост, вежливост, адекватно поведение, информираност и общителност. Всеки човек, който умее да спазва речевия етикет, съответно е наясно какво поведение трябва да демонстрира в обществото, лесно взаимодейства с останалите и може да води и поддържа разговор.

Обикновено речта на културния човек е отличава със семантична точност, граматическа издръжаност, изразителност, богат речник, гъвкавост и логическа последователност. Такава реч в устна форма отговаря на утвърдените и общоприети стандарти за произношение, а в писмена форма – на правилата за пунктуация и правопис. По този начин ясно личи връзката между езика и културата. Всеки, който няма възпитани в себе си морални и етични стандарти, няма да спазва речевия етикет заради редица причини:

- липса на основно познание на нормите на книжовния български език
- липса на комуникативни умения
- липса на толерантност към изказа на другите
- употреба на шаблонни думи и изрази в речта
- употреба на цинизми и вулгаризми
- в невербален аспект дори и физическа саморазправа

По отношение на термина речев етикет Наталья Ивановна Формановска акцентира, че по своята същност това е „микросистема от ситуативни номинации, реализиращи се в речеви действия, приети от обществото като етикет на поведение, като правила за речево поведение“. Според нея речевият етикет е и „система от национално специфични стереотипни, устойчиви формули на общуване, приети и предписвани от обществото за установяване на контакт със събеседника, за поддържане и прекъсване на контакта в избраната тоналност“ (Формановска 1998: 240).

На базата на тези определения, за целите на настоящия труд ще приемем следната работна дефиниция: **Речевият етикет обхваща в себе си правилата на речево поведение. То представлява широко поле от езикови и речеви единици, което изразява етикета на поведение посредством словото. Освен това демонстрира и разкрива езиковото богатство, натрупано във всяко общество за изразяване на умения за общуване и толерантно отношение към другите. От друга страна, речевият етикет строго регулира сложния избор на правилните и уместни за конкретен адресат езикови средства в рамките на конкретна комуникативна ситуация.**

При реализацията на речевия етикет вземат участие поне двама души, като сред ключовите условия за успешното му осъществяване и неговата ефективност в общуването е отчитането освен на собствените интереси на говорещия, но и постоянното внимание към събеседника или към партньорите в акта на общуване. Иначе казано комуникантите са „съактивни“. Тази съактивност е свързана с междуличностната обратна връзка – вербално съобщаване на другото лице за това как са възприети неговото поведение или последствията от неговото поведение. Следователно спрямо другите функционалносемантични микросистеми в речевия етикет най-ярко се проявява човешкият фактор, а междуличностното общуване се явява своеобразна „ролева игра“.

Оттук можем да направим извода, че речевият етикет се разглежда като интегрален елемент от езиковата култура и е важен инструмент, който спомага за успешното взаимодействие с другите и социализиране. При анализа на речевия етикет непрекъснато трябва да се има предвид корелацията между лингвистични факти и социолингвистични аспекти; да се изследва вербалното поведение, като се държи сметка за социалната детерминираност при използването на различни лексикални елементи и синтактични конструкции в качеството им на речеви етикетни единици.

Речевите етикетни единици се дефинират като стереотипни комуникативни етикетни формули, които имат важна роля в речевата организация и в управлението на дискурсивната ситуативнообусловена речева дейност. Ситуацията на речевото общуване представлява „съвкупност от елементи на обективната действителност, присъстващи в съзнанието на говорещия, в момента на изричането на изказването и обуславящи в известна степен подбора на езиковите елементи при формиране на изказването“ (Гак 1973: 359). Основни компоненти на речевата ситуация, всеки от които влияе върху избора на етикетната формула са: темата и идеята на речевото съобщение (За какво се говори?), целта и задачите, които изпълнява, мястото на общуване (Къде се говори?) и типа на общуване (Как се говори?). Обзорно е представен моделът на комуникативната ситуация по Якобсон и същността на основните понятия в него, които са съществени за прагмалингвистичното описание на езика.

В българската лингвистика също е отделено внимание на високия речев етикет чрез изследванията и монографиите на Христина Пантелеева „Грамматика на вежливата реч“, Кирил Цанков „Речев етикет“, „Социолингвистика и речев етикет“, както и „Познаваме ли българския речев етикет“ на Марияна Стефанова. С темата за речевия етикет се занимават и езиковеди от Института за български език. Редица изследвания на Николай Паскалев през последните години са посветени именно на учтивостта и на граматическите начини, през които тя се изразява. Трудно е да бъде посочено достатъчно адекватно

определение за терминологичното съчетание речев етикет, което да е приложимо към различните сфери на общуване. С оглед на дисертацията приемаме следното определение: система от правила и норми на поведение, които се прилагат както на речево, така и на невербално ниво в различни сфери на човешката дейност и на човешкото общуване. **Метафорично това може да бъде обобщено и като изкуството да умееш да говориш и да се изразяваш, а това в обществото е белег за висок идентификационен признак, свързан със социалното и интелектуалното превъзходство на говорещия човек. Иначе казано: речевият етикет е мярка за ерудицията на цивилизованото общество.**

ГЛАВА II.

Лингвокултурологични характеристики на председателите на политически партии и парламентарно представени групи

В глава II. се прави цялостен лингвостилистичен анализ на водещи политически фигури в българската действителност. Изборът им не е случаен. През последните години те заемат водеща роля в българското публично пространство. Разгледани са изказвания на лидерите на политическите партии в 47-ото и 48-ото Народно събрание, както и по-известните представители на парламентарно представените групи. Ще проследим редица моменти в речта на българските политици, свързани с книжовната норма, изслушват ли се, какъв е темпоритъмът и какви изразни средства използват, какво искат да кажат или изказванията им граничат с т.нар. **нищоговорене**. Разговорен термин, който трудно се приема от лингвистите, но точно обяснява същността на процесите в публичния дискурс.

Втора глава прави характеристика на речевите особености на следните български политици: **Кирил Петков, Асен Василев, Бойко Борисов, Мустафа Карадайъ, Корнелия Нинова, Слави Трифонов, Тошко Йорданов, Христо Иванов, Костадин Костадинов.**

Анализ на речта на Кирил Петков. В своите изказвания Кирил Петков многократно се обявява против *езика на омразата*. Това казва пред журналисти след тържественото слово на 3 март и в редица други свои изказвания: „*Въпреки че имаше много провокатори и омраза, искам да демонстрирам, че не ни е страх от омразата, защото вярвам в единството и точно в този ден трябва да сме единни и малка група, шепа, хора, които се опитват да вкарат омраза и разцепление в българския народ, нямат право да определят дневния ред на този ден*“. Дали обаче езикът на омразата не присъства и в политическото говорене на бившия министър-

председател, ще видим в следващата реч, която ще разгледаме. Тя е от 17 юни 2022 г. на демонстрацията в подкрепа на председателя на Народното събрание Никола Минчев, чиято оставка беше гласувана в същия ден и в подкрепа на кабинета, където този път Кирил Петков говори пред своите привърженици.

*„**Приятели**, искам само това да кажа, че България има целия шанс да бъде една европейска, нормална, цивилизована страна. Докато всички ние сме заедно и всички очакваме, че това, тази промяна ще стане на база на всички нас. Няма да сме само ние, няма да сте само вие, само заедно можем да го направим, но ще го направим. (...) **Приятели**, другото, което ви призовавам. Сега ще има вот на недоверие. Този вот на недоверие да не ви разочарова. Това е просто една от стъпките, която ще минем и ще я преминем. Ако си спомняте едно време излязохме просто като едни служебни министри, видяхме колко много е завзета нашата държава от едни задкулисни играчи, които използват да се обогатяват от нея. Но успяхме да спечелим изборите, но същите тези хора ни вкараха задкулисие, което продължи да върви с нас. Сега, на следващата стъпка, това което ще се случи е, че това закулисие ще бъде отрязано. И за пръв път България ще има истински шанс да влезне в контрола на тази държава, така че тази държава да работи за всички нас. Така че – „Победа“, заедно сме, не се предавайте, ще успеем! **Приятели**, едно ви обещаваме, че докато сме тука прави и имаме още пулс, няма да дадем България на тая мафиоти, ще се борим докрай“.*

Речта на Асен Василев. Разгледани са подробно фонетичните и морфологичните особености в речта му. Характеризирани са метафорите в неговите изказвания. В по-голяма част от изказванията си Асен Василев се придържа към нормите, характерни за публицистичния стил и политическия дискурс. Общуването е официално, пряко, спонтанно, монологично и устно. Публичните изяви влизат именно в ораторския подстил и тъй като те се проявяват в устна форма често откриваме езикови особености, типични за разговорния стил. Точно такъв пример е и следващото изказване на Асен Василев. В него обаче става ясно, че бившият финансов министър се отдалечава от официалното общуване и от правилата на публицистичния стил. Нещо повече, той отива в другата крайност, включвайки в изказването си един от най-ярките цинизми, изказвани от парламентарната трибуна, с които 47-ото Народно събрание ще бъде запомнено. Прилагаме по-голяма част от изказването:

*„Г‘ва, което аз чувам от вас не е предложение как по-добре да се управлява кризата, не е предложение как хората, които са **най-силно ударени** от инфлацията да могат да бъдат защитени. Това, което чувам са популистки лозунги и икономическа философия, която ако*

мога с едно изречение да... обобща е: **„Да го д*хат бедните“¹**. Това е вашата икономическа философия. **Извинявам се за грубия език, но това е икономическата философия, която вие проповядвате. Да не вдигаме пенсиите, защото щяло да се вдигне инфлацията. Да не вдигаме пенсиите, защото щяло да се вдигне инфлацията. Не, само че щели сме да разрушим устоите на българската финансова дисциплина, ако вдигнем пенсиите – това сте казали. Да не помагаме на бизнесите, които са във нужда. Да намалим бюджетния дефицит, така че да няма средства нито за бизнеса, нито за учителите, нито за лекарите, нито за инвестициите, които трябва да се завършат, нито за социалните програми и най-бедните в страната.** Такава икономическа политика това правителство няма да води, вие я водихте последните 12 години и в резултат постигнахме **най-голямото разделение между бедни и богати** в Европа. **Най-голямото!** Коефициентът на неравенство нарасна от 30% на 40% - Джини индексът. Това е, което заварваме в тази държава. **Това е и причината едни 400 000 човека да напуснат държавата и да си търсят бъдещето извън България.** Защото политиката, която ви провеждахте последните 12 години беше насочена към това **богатите да стават по-богати, а бедните да си останат бедни.** Политиката, която това правителство води в момента е **да се подпомогнат бедните, така че да не са под линията на бедност, да се инвестира в образование, в здравеопазване и в инфраструктура, така че всички хора на България да могат да се ползват и от еврофондовете, и от данъците, а не парите „да изтичат“ в кюлчета, пачки и чекмеджета“.**

Асен Василев обикновено се стреми да бъде премерен и сдържан и да избягва прояви на излишни емоции в своите политически изказвания. В редки случаи обаче, особено в пленарната зала (за разлика изказванията му от кулоарите на Народното събрание или такива в медийни участия), съпредседателят на „Продължаваме промяната“ си демонстрира силно

---

¹ Тази реплика преpraща към съдържанието на популярен филм и на този факт са обръщали внимание в устни изказвания проф. Н. Сталянова и доц. А. Атанасов. Ще си позволя да изразя възражение по отношение на тази филмовото съотнасяне на тази реплика и да не я обвързвам строго с филмовия продукт. В контекста на политическото говорене това не е от толкова голямо значение, след като семантичният заряд на фразата е пренаситен с обидни елементи. Дали във филма е навлязъл като цинизъм от разговорната реч и сега се мултиплицира отново в нея, е обект на друг анализ. Употребата обаче е неуместна. Във филмите контекстът позволява употребата на подобни конструкции и затова има рестрикции, които се налагат спрямо непълнолетните зрители например. В официалната публична реч протоколът не позволява това.

експерсивни изказванията.

Цинизмите са силно обидна или груба дума, засягаща предимно неща от интимната сфера и употребявана предимно, за да изрази обидно, грубо отношение към човека и неговите чувства. За съжаление, цинизмите тенденциозно се използват в политическото говорене, където употребата им е крайно неуместна и обикновено е признак за непрофесионализъм, ниска езикова култура и липса на възпитание. Все по-често в непрофесионален разговор не се прави разлика между жаргонна, вулгарна или цинична лексика и се изравняват по смисъл. Но по-интересното е, че това явление тенденциозно навлиза и в професионалните разговори, които стават носители на маркери на разговорността. Цинизмите не се ограничават като употреба само в една езикова система, а напротив – присъстват във всички системи и подсистеми на българския език (без книжовния). На употребата на цинизмите и обидата като речев акт обръщат сериозно внимание в своите изследвания Неда Павлова, Владислав Миланов, Надежда Сталянова и др.

Цинизмите и вулгаризмите принадлежат към т.нар. просторечна лексика и употребата им винаги е признак за ниска езикова и обща култура. Друго важно уточнение според Т. Бояджиев е, че: „експресивно-стилистичните особености на някои жаргонизми са аналогични на вулгаризмите, употребата на такива жаргонни думи е външен признак на примитивизъм в мисленето, на безвкусица“. (Бояджиев, 2002).

Точно поради тази причина подобна реч е абсолютно недопустима и в пълен разрез с очакванията за висок речев етикет от политически фигури, и то в пленарната зала. Неслучайно това изказване Асен Василев срещна широко неодобрение сред своите колеги и общественост. Става въпрос за частта: „Това, което чувам, са популистки лозунги и икономическа философия, която, ако мога с едно изречение да... обобщя е: **„Да го д*хат бедните“**“. Това е вашата икономическа философия. **Извинявам се за грубия език**, но това е икономическата философия, която вие проповядвате. В такъв момент правотата на казаното дори отива на заден план и във фокуса остава главно неподходящата употреба на цинизма. Подобни реплики, употребени от образовани, интелигентни, ерудирани политически фигури разкриват висока емоционалност, липса на самоконтрол, понякога дори са признак на отчаяние и безизходица в настоящата ситуация. Вероятно целта на Василев е речта му да звучи по-социална, общодостъпна за всички представители в обществото, за да скъси дистанцията с хората, които го гледат, с народа. Като добавим и прекалената емоционалност, крайният резултат е: **„Да го д*хат бедните“**.

Речта на Явор Божанков. Божанков противопоставя нагласата и подкрепата на България за Русия на това, че Москва обяви страната ни за „неприятелска“, малко след като през април 2022 година отказа да плаща доставките на руския природен газ в рубли:

„Неотдавна Русия ни обяви за „неприятелска страна“ и то когато бяхме твърде приятелски настроени. **Нито оръжия пращаме, нито** както казват някои, **сме участвали в конфликта,** но **все пак** Русия ни обяви за „неприятелска страна.

Народният представител се стреми да демонстрира обективно отношение към руската държава. Той засяга, от една страна, темата за историческата благодарност във връзка с Руско-турската освободителна война и уважението към руската култура и, от друга – лицето на Русия като агресор: *„Няма нищо общо историческата благодарност, няма нищо общо нашето уважение към руската култура с действителността днес и с факта, че Русия е агресор, и с факта, че Русия нападна Украйна, и с в факта, че целият цивилизован свят зае тази позиция“.*

Анализ на речта на Корнелия Нинова. Нинова е единствената жена политик, която присъства в изследването.

Темата за историята на жените и половете е сравнително ново и сериозно направление в универсалната история. Резултат е от схващането, че опитът, миналото и репрезентациите на втория пол са равностойни на тези на мъжкия и че ограничителното съществуване на жените има нужда от представяне в исторически план, подобно на политическата и дипломатическата история. В България историята на жените прави своите първи стъпки към развитие. Социалната история, като аспект от общата наука за историята, е почти неразвита, а българската историческа наука е до голяма част традиционна, тъй като се базира главно на политическите елити. Но какво се случва, когато тези политически фигури са от женски пол? Какви методи и техники на общуване използват те и по какво изказът им се различава от този на мъжете?

Историята на жените сама по себе си включва различни проблемни области. Тя изследва „отношения, общности, институции и събития, в които са представени само жени (женски организации); други, в които жените са мнзинство (благотворителни дейности и „дова на вещици през Средновековието); такива, в които жените и мъжете са наравно (семейства, сексуални отношения, класи, етнически и религиозни мащинства); и такива, в които жените са били **малцинство спрямо мъжете** (професионалната дейност през по-голяма част от историческото развитие на човечеството) и накрая такива, от които те тотално са били изключени (избирателно право през XIX и част от XX век). От изброените примери, мястото на жената в родната политическа действителност все още се определя като „малцинство спрямо мъжете“. Основната идея е полът да бъде разглежан като фундаментална категория и да се изследва ролята на пола и половата символика в различните исторически събития и общества. Редица изследвания върху жените свидетелстват, че независимо тяхното участие в

историческото минало, те често са изключвани от официалните исторически записи. Причината може да се обясни с това, че историята доскоро е разказвана, записвана и писана предно от мъже. Това съвсем естествено води до отъждествяването на човечеството преди всичко единствено и само от опита на „първия пол“.

Това, което може да изведем на преден план от политическите изказвания на Корнелия Нинова, е, че в качеството си на политически лидер, нейните езикови употреби са по-експресивни и емоционално оцветени от тези на мъжките политически фигури. Пример за това са – реторични въпроси, хиперболи, по-чести обръщения и маркери на високия регистър. Заедно с това и тук, подобно на речта на Кирил Петков и Асен Василев постоянно се използват думи като „мафия“, „задкулисие“. Освен това Нинова използва и немалко епитети, с което изказването ѝ става още по-емоционално наститено, заедно и с редица форми на отрицателни и обобщителни местоимения и анафори и епифори, както и метафори.

Важно е да отбележим и как в своите изказвания Корнелия Нинова се обръща към „българския народ“, „българските граждани“ или „суверена“. Това може би първоначално изглежда като не особено важен детайл, но всъщност показва концептуалната нагласа на политиците. Интересно е, че в определени случаи Корнелия Нинова се стреми да спечели симпатиите и одобрението на всички членове на обществото и използва по-общата форма „български граждани“, докато в други – употребява формата „народа“, която цели да конкретизира българския народ и да акцентира в частност върху него. Обикновено от това как ще бъде наречена аудиторията зависи каква тема засяга политическото изказване, дали е *свързано с нуждите на хората*.

Речта на Христо Иванов. Неслучайно обект на анализ в тази част е речта на Христо Иванов. Тя се характеризира с известна доза съдържаност по отношение на речта и на емоциите. В политическите си изказвания председателят на „Демократична България“ нерядко използва маркирана лексика, но тя не е белег не на емоционалност и ниска езикова култура, а напротив – използва се в качеството си на определен тип реторична фигура. Речевото портретиране само по себе си се осъществява успешно и от гледна точка на съвременни научни направления като лингвоперсонологията. Словесната изява всъщност откроява определен езиков модел и е показател за определени, конкретни лични качества, ораторски потенциал, езикови възможности и комуникативни характеристики. Това личи особено ярко в езиковия портрет на Христо Иванов. За успешното му изграждане ще базираме анализа на критериите, изведени от Караулов (Караулов 2010) - интерактивна перспектива (отношение към другите, или комуникативен имидж) и рефлексивна перспектива (отношение към себе си, или автоимидж).

В **интерактивната перспектива** се проследява инициативната комуникативна роля,

която „играе“ политическата фигура, за да привлече вниманието, да поддържа интереса върху себе си, да получава, исканото и да постига целите си. Комуникативният имидж може да бъде открит в стремежа към присъединяване, подкрепа или противопоставяне, разграничаване по отношение на дадена личност или парламентарно представена група, в адаптивността, в демонстрацията на кооперативност-враждебност, солидарност-надменност, вежливост, маниер на участие в разговора и др.

В рефлексивната перспектива се разглежда изграденият или желаният собствен образ в съзнанието на конкретния човек, маркиран чрез самоописание в дискурса, например – формулиране на качества и способности („аз съм или не съм“), окачествяване на личностни аспекти (било то силни или слаби страни), осъзнаване (самоидеализация или самокритичност), преценка за вътрешни състояния, предпочитания, търпимост, идентификация на личното пространство (базирано на „Аз“-а).

Речевият запас, словообразуването и употребата на стилистични и реторични фигури и похвати ясно демонстрират висока образованост и интелигентност. В представения емпиричен материал (а и не само) е налице немалко лексика, обвързана с професионалната област на Христо Иванов (съдебната реформа). Това обаче не можем да определим като особено релевантно, тъй като съответства на комуникативната ситуация. Използваните изразни средства са в съответствие с пола, възрастта, социалния статус и парламентарната позиция на Христо Иванов. Често прави впечатление, че в стремежа си да бъдат по-близо „до народа“ много от политиците използват по-семпли предикативни конструкции и по-обичайна, дори ежедневна лексика. Позволяват си ярка интонация и спонтанни възклицания, като много често изказванията им напускат официалния политически регистър и речта им преминава в неофициалния такъв. Това обаче не може се отнесе към езиковия портрет на съпредседателя на „Демократична България“. Христо Иванов се стреми да изглежда като професионалист, максимално компетентно, като за целта се придържа към по-сложни синтактични структури, в тях обикновено преобладава хипотаксисът над паратаксиса, по-подбран и прецезиран речник и богата терминология. Освен това при него прави впечатление умерената интонация, при която има неголеми промени.

От използваните от Христо Иванов езикови конструкции става ясно, че той често се дистанцира и да поддържа идеята и представата за професионалист. Също така прави опит да налага вижданията и разбиранията си по определена тема. Комуникативният имидж, който съпредседателят на „Демократична България“ се стреми да си изгради, е на строг, въздържан, дори резервиран, но компетентен специалист. Той не говори за личния си живот и често прави разграничение „ние“ – „те“, стремейки се да се отдалечи от опонента си както в професионален,

така и в личностен план.

Речта на Мустафа Карадайъ. Още при първо слушане на политическо изказване на Мустафа Карадайъ в речта му веднага се открояват някои специфични особености и нерядко именно с тях той се отличава от останалите си колеги народни представители. Това далеч не означава, че конкретните особености не се срещат и при останалите политици, които разглеждаме и анализираме, но при председателя на ДПС те са с много по-висока фреквенция и особено отчетливо изразени. Понякога речта на Мустафа Карадайъ звучи, сякаш е спонтанна, но независимо дали става въпрос за изказване от парламентарната трибуна и без значение от процедурата – в същността на дебата, лично обяснение, процедура по начина на водене и пр., или пък интервю, речта при него в повечето случаи е накъсана, с множество паузи.

По отношение на хезитационните паузи едва ли има политик в Народното събрание, който да прибегва толкова често, дори почти постоянно до тях. Най-общо може да кажем, че хезитационните паузи представляват неграматични паузи, като се наричат още и паузи на колебание. Едно от най-точните определения за същността на хезитационните паузи дава М. Цветанова в свое изследване: „прекъсване на речевия поток, по време на което говорещият избира нужната дума за запълване на определена позиция във вече оформената синтактична схема на своето изказване. Те могат да бъдат **истински, чисти паузи** (или липса на акустичен сигнал) или паузи, изпълнени с неопределени звуци (а-а, м-м, хм, ъ-ъ), с думи паразити (значи, така да се каже, нали, там и др.) или с автоматизирани повторения на думи или части от думи“ (Цветкова, 1996).

Речта на Костадин Костадинов. Най-силно застъпена в речта му като че ли е речевата агресия.

Вулгаризмите са думи или словосъчетания, употребени обикновено в обръщение, които изразяват **грубо, обидно, пренебрежително отношение** към човека, хората, партията, институцията и пр. **Цинизмите** пък са силно обидна или груба дума, **засягаща предимно неща от интимната сфера** и употребявана главно, за да изрази обидно, грубо отношение към човека и неговите чувства. Абсурдното е, че все по-често последните два термина се използват от парламентарната трибуна, където употребата им е крайно неуместна и е признак за непрофесионализъм, ниска езикова култура и липса на възпитание.

Интересно явление са **цинизмите** и **вулгаризмите** в не са ограничени като употреба само в една езикова система, напротив, присъстват във всички системи и подсистеми на българския език (разбира се, без книжовния). Принадлежат към пласта на т.нар. **просторечна лексика** и употребата им винаги е символ на ниска езикова и обща култура и липса на възпитание. Ето защо употребата им от пленарната зала на Народното събрание е абсолютно немислима и

недопустима.

Речевата агресия е едно от най-опасните явления във всяко общество. Тя е белег не само за пропуски в образованието и на ниска култура, но е и ясен показател за идентификация по езика на човек, който не уважава събеседника си и изразява мисълта си с езикови средства, характерни за непрестижните регистри и за неофициална ситуация. В последните години в редица балкански и славянски страни се засилват проявите както на речевата агресия, така и на физическата агресивност. Новинарските емисии непрекъснато съобщават за случаи на насилие, а през последните месеци в България поредният повод да излезе обществото на протест, а Народното събрание да пренапише бързо Наказателния кодекс, преосмисляйки санкциите за насилието, беше именно тежък случай на физическо насилие, при което жертвата – младо момиче, е зашито с 400 шева.

Изказването на Костадин Костадинов преминава през няколко крайни настроения. Първоначално българският народ се представя в качеството си на застрашена жертва, а след това се вмъква идеята за бунт. В речта се намеква само за „*гости*“, *чужди представители*“, *чужди флагове*“, като се има предвид Украйна, но без да се споменава името ѝ. Освен това Костадинов умело използва думите и чрез манипулация цели да внуши на аудиторията и слушателите, че България е „окупирана“ от държава, на чиято територия се води война, като я изкарва от нападната – нападаща. Но преди всичко управляващото правителство (тогава кабинетът на Кирил Петков) е наречено няколко пъти „*екстремистка групировка, известна като правителство*“. Първоначално „омекотява“ изказването като използва „*нещо, което повече напомня*“, но след това всяко следващо назоваване е директно чрез „*известна като*“, „*наречена*“ и пр.:

Речта на Бойко Борисов. Речта на председателя на политическа партия ГЕРБ Бойко Борисов е силно разпознаваема, като той присъства в политическия живот с немалко емблематични изказвания, с които обаче поражда противоречиви настроения и нагласи към себе си. Публичното говорене на експремиера се характеризира с някои определени отличителни черти като белези на разговорност. Борисов често си служи с елементи на разговорността, фамилиарността, употреба на битова фразеология, множество турцизми, както и понякога двусмислени сравнения, които предизвикват бурни реакции. Заради този тип политическо говорене отношението на гражданите към личността на Бойко Борисов е по-скоро двуполусна. От една страна, някои хора му симпатизират, тъй като чрез речта си той се доближава до тях, възпремат го като част от народа и по този начин го чувстват като един от тях. От друга страна, обаче според някои този тип публично говорене е умел начин да се прикрие политическото празнословие чрез разговорни структури и битова, делнична образност

в речта му. През последните години Борисов почти няма участие в Народното събрание, тъй като след провеждането на парламентарни избори той винаги се отказваше от депутатското си място. Това обаче се промени на последните избори при сформирването на кабинета на ПП-ДБ и ГЕРБ. Въпреки това бившият министър-председател няма изказвания от парламентарната трибуна, като в Народното събрание той говори единствено в кулоарите пред журналисти.

Речта на Слави Трифонов. Анализирани са основно статусите на Трифонов във фейсбук. Политически изказвания извън тази мрежа не са регистрирани и това само по себе си е важно за комуникативната стратегия. Както самият Слави Трифонов отбелязва, той старателно избира медиите, с които да разговаря. Подробно са анализирани примери за речева агресия в изказванията му. Анализирани са и ключови думи в текстовете му, които се отнасят до други политически фигури в българския обществен живот. На коментар е подложен изразът национално предателство, като обобщенията са подпльтени с части от Наказателния кодекс.

Кандидатпрезидентските дебати между Румен Радев и Анастас Герджиков. Основните теми са фокусирани върху главните събития страната и основните проблеми в обществото, в това число – здравеопазване, политика, икономика, цена на електроенергия, армия, международни отношения, (САЩ и Русия), геополитически стратегии, демографска криза, бежанска вълна, национална сигурност и отбрана и пр. Характерът на дебата е такъв, че гражданите трудно биха могли да се почувстват неприобщени или още по-малко пък равнодушен към събитията. Изборите са наистина динамично социално явление, а от там и дебатът предполага сам по себе си също динамична и разнообразна реализация на устната реч в името на спечелване одобрението на избирателите. Това е и способът както на политиката, така и на журналистиката да предава гледни точки и позиции и да привлича зрители от всякакъв тип, независимо от пола, възрастта, образованието, социалното им положение и т.н. пред екрана.

Разгледани в текста на дисертацията са основни черти на техниката на говора в публичните дебати. Обект на анализа е темпоритъмът, интонацията, логическите ударения, дикцията, както и редица паралингвистични модели на поведение.

Например в дебата между кандидат-президентите около десетата минута на разговора възниква първата по-особена ситуация между двамата. При едно от изказванията на Анастас Герджиков се чува звучно и неодобрително издишане, разкриващо раздражение към чутото. Тук вероятно микрофонът на Румен Радев не е изключен и неговата неподправена реакция лъсва. Настоящият президент обаче има дълъг професионален опит и висока компетентност в такъв тип общуване, както и в запазването на самообладание и обраното поведение. Поради тази причина е важно е да се подчертае, че в последвалия отговор към своя опонент

темпоритъмът на Румен Радев се запазва същия. На този фон изказванията на Анастас Герджиков звучат в много по-голяма степен повлияни от емоционалното му състояние. Точно поради тази причина на моменти дебатът между двамата кандидат-президенти изглежда, че се отдалечава от тази рамка и създава впечатление, сякаш Румен Радев назидава и обяснява, а Анастас Герджиков мирно се съгласява и кима в знак на разбиране.

Следващата характеристика, на която ще обърнем внимание в изследването, също е във фонетичен план и това е интонацията. Терминът интонация произлиза от латинската дума *intono* – ‘произнасям високо’ и е един от основните признаци на изречението, който го превръща в завършено съобщение и му придава синтактична цялост. За интонацията могат да се използват определенията на К. Попов: „движението на тоновете, промените на гласа по височина, сила и тембър, мелодията, темпото и паузите на речта, логическото, емфатическото и фразовото ударение. Интонацията зависи от съдържанието на изречението и от целта на изказването. Чрез нея говорещото лице може да променя смисловото съдържание на едно и също изречение и по този начин да образува различни типове изречения...” (Попов 1963:25) и определението, което дават Д. Тилков и Т. Бояджиев за интонацията: „сложно фонетично явление, чиято реализация се осъществява от комбинираното действие на честотни, темпорални и интензивни характеристики на говорния сигнал” (Тилков и Бояджиев 1977:165). В своята цялост интонацията е лишена от предметно-смысловото съдържание и не може самостоятелно да изрази мисъл. Тя е изразителна, но не и съдържателна и в голяма част от случаите има субективен характер. Притежава няколко основни граматични функции: оформя изречението като завършена синтактична единица, изразява оценъчно отношение към действителността, изразява емоционална страна, като едно и също изречение може да бъде представено като съобщително, въпросително или възклицателно, чрез нея се изразява логическото ударение и комуникативната натовареност на думите в едно изречение.

И Румен Радев, и Анастас Герджиков се придържат към една от най-важните особености на „новия политически език“, това той да бъде семпъл и разбираем за широката публика, т. нар. берлусконизъм. Речта и поведението на Силвио Берлускони са харесвани, защото се различават от стария „дървен“ език, който се характеризира като дипломатичен, семантично претоварен и лишен от конкретика и дълбок смисъл език. Риториката при берлусконизма е еднакво приложима както за образа на министър-председател, така и на опозиционен лидер. Най-често използваните думи са: солидарност, диалог, предложение, въпрос, което свидетелства за гъвкава политика, дипломатичност, умения да се води дискусия, както и за готовност да се търси компромис. Ключови са и думите: **свобода, граждани, власт, данъци и закони.**

В анализа са разгърнати коментари за хиперболите, метафорите, сравненията, аз-говоренето, повторението като средство за убеждаване, употребите на фразеологизмите и други.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Този дисертационен труд започна с една идея, но с течение на времето, тя беше променена. Наложих се тезата, че е много важно както за обществото, така и за науката да бъде създадено изследване, в което основният обект да бъде речта на съвременните публично говорещи хора, но пречупена през призмата на различни науки, чрез което да се създаде пълна картина на съвременното състояние на тази реч. Именно комплексният подход наложи теоретичната рамка на дисертацията да бъде направен обзор на толкова различни научни направления, през които да бъде осмислено речевото поведение на българските политици.

Анализирани са изказванията на водещи фигури от българския политически живот. Не е приложен еднакъв подход в анализа, тъй като екцерпираният материал наложи по-разчупения вид на изследването и следваше логиката в анализа на примерите, а не търсенето на модели, които да запълват теоретичната база. Всичко това води до следните **изводи**:

1. Българската политическа реч все още не може да достигне лингвистичната представа за висок речев етикет, осмислена в изследванията на българските и чуждестранните езиковеди.
2. На всички равнища се проявяват различни „отклонения“, свързани със сложната политическа ситуация в България и със спецификите в идеологията на политическите партии и движения.
3. Преобладаващо проблематични продължават да бъдат силно изразената речева агресия, смесването на езиковите регистри, свърхупотребата на клишета, което отдалечава българската политическа реч от идеята за високия произносителен регистър, към който този тип говорене се отнася още от древната реторика.
4. Лингвокултурологичните различия по много сложен път определят речевото поведение и затова всеки речев портрет има своя специфика и свой индивидуален почерк.

Настоящото изследване е крачка към разширяване на анализационните наблюдения, чрез което се цели да бъде създадена пълна научна картина, описваща политическата реч. Дисертацията е в диалог с други изследвания, посветени на политическата реч, но е опит да потърси един по-комплексен анализ върху динамичния свят на публичното говорене. Ето защо много често наблюденията включват и фонетични, и правоговорни, и морфологични, и лексикални, и синтактични проблеми. Спецификата на примерите определи да има точно такъв вид.

В България и в съседните на България страни се наблюдават трайни тенденции в

политическата реч и в описанието на политическата реч. Има нещо, което ги обединява и то е разбирането, че през своята реч политиките не само отправят послания, но и задават модели на речево общуване. А всяко цивилизовано общество се стреми към цивилизовани лингвокултурологични характеристики в процесите на общуване: добър тон, изслушване на събеседника, уважение към идеите на другия, спазване на книжовноезиковите норми. В този смисъл настоящият дисертационен труд ще бъде дописван и ще включва анализа и на следващите поколения политици.

Списък на цитираната литература

- Аврамова 2007: Аврамова, В. Лингвокултурология. УИ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2007.
- Ажеж 2003: Ажеж, К. Человек говорящий: Вклад лингвистики в гуманитарные науки. Москва, УРСС, 2003.
- Алексиева 2017: Алексиева, Т. Явления хезитации в русском спонтанном дискурсе. София: „Парадигма“, 2017, с. 88-95, с. 114-135.
- Алексова 2000: Алексова, К. Езикът и семейството. София, Интервю прес, 2000.
- Алексова 2016: Алексова, К. Дубитативът в съвременния български език, лексикалните модификатори за достоверност и маркерите за емотивност. – В: Отговорността пред езика. Т.4. Сборник, посветен на 65-годишнината на проф. д-р Добрина Даскалова. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2016, 23-41.
- Алексова 2018: Алексова, Кр. Методи за обработка на емпирични социолингвистични данни. В: Български език 2018/65, София, с. 62–83.
- Алексова 2023: Алексова, Кр. Дубитативът в съвременния български език. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2023.
- Андрейчин 1961: Андрейчин, Л. На езиков пост, София, 1961.
- Андрейчин 1975: Андрейчин, Л., Стоянов, Ст. Граматика на българския език. София, 1975.
- Андрейчин 1986: Андрейчин, Л. Из историята на нашето езиково строителство. София: „Народна просвета“, 1986, с. 143.
- Апресян, 1966: Апресян, Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики (краткий очерк). Москва: Просвещение, 1966.
- Апресян 1995а: Апресян, Ю. Д. Избранные труды. Том 1. Лексическая семантика. Москва, 1995.
- Апресян 1995б: Апресян, Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва, 1995.
- Аристотел, 1986: Аристотел. Реторика. София: „Наука и изкуство“, 1986.
- Армянов 1989: Армянов, Г. Жаргонът, без който (не) можем. София, 1989.
- Армянов 1993: Армянов, Г. Речник на българския жаргон. София, 1993.
- Банков 2001: Банков, К. Семиотични тетрадки. Уводни лекции по семиотика 1. НБУ,

София, 2001, с. 108-116.

- Бенвенист 1974: Бенвенист, Э. Общая лингвистика. Москва: Прогресс, 1974.
- Бенвенист 1993: Бенвенист, Е. Езикът и културата: Наука и изкуство. София, 1993.
- Бейтсън 2000: Bateson, G. Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology, University of Chicago Press, 2000.
- Бернайс 2019 (1928): Бернайс, Ед. Пропаганда. София: Изток-Запад, 2019.
- Боас 1966: Boas, Fr. Handbook of American Indian languages. Washington, DC: Smithsonian Institution, 1966, с. 60.
- Борщев 1995: Борщев, В. Б. Естественный язык - наивная математика для описания наивной картины мира // Спорное в лингвистике. Москва, 1996.
- Браун 1989: Brown, J. C. Loglan: A Logical Language. Gainesville, Florida: The Loglan Institute, 1989.
- Браун 1965: Brown, R. Social Psychology. Collier MacMillan, 1965.
- Брезински 2004: Брезински, С. Културата, без която (не) можем. София, 2004.
- Бромлей 1983: Бромлей, Ю. В. Очерки теории этноса. Москва, 1983, с. 40.
- Бъчваров 1985: Бъчваров, М., Драганов, М., Стоев, С. Г. Философски речник. Партизат, София, 1985.
- Ван Дайк 1977: Van Dijk, T. A. Text and Context. Exploration in the Semantics and Pragmatics of Discourse (Chapter Four). London: Longman, 1977.
- Ван Дайк 1999: Van Dijk, T. A. Critical Discourse Analysis and Conversation Analysis // Discourse & Society Volume 10, Issue 4, p. 459-597.
- Ван Дайк 2001: Van Dijk, T. A. Critical discourse analysis. In D. Tannen, D. Schiffrin, & H. Hamilton (Eds.), Handbook of discourse analysis. Oxford: Blackwell, 2001.
- Ван Дайк 2006: Van Dijk, T. A. Discourse and manipulation. In: Discourse & Society, Vol 17(3), p. 359–383.
- Вежбицка 1996: Вежбицка, А. Язык. Культура. Познание. Москва, 1996.
- Виденов 1982: Виденов, М. Социолингвистика. София: Наука и изкуство, 1982.
- Виденов 1990: Виденов, М. Българска социолингвистика. София, 1990.
- Виденов 1995: Виденов, М. Езиковата култура на българина. София: Анубис, 1995, с. 97-101.
- Виденов 1996: Виденов, М. Динамични процеси в езика на съвременните български масмедии // Българското медиазнание, т.1, София, 1996.

- Виденов 1998: Виденов, М. Социолингвистическият маркер. София: Делфи, 1998, с. 77-78.
- Виноградов 1980: Виноградов, В. В. Избранные труды. О языке художественной прозы. Москва: „Наука“, 1980.
- Влахова 1999: Влахова, Р. Агресивността в езика на медиите. – В: Медиите и езикът. София, 1999, с. 139-143.
- Воденичаров 2007: Воденичаров, П. Социолингвистика, София: СемаРШ, 2007, с. 42-43.
- Воркачов 2001: Воркачов, С. Г. Лингвокултурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. – В: Филологические науки, 2001г., № 1, с. 64–71.
- Воробьев 1997: Воробьев, В. В. Лингвокултурология. Теория и методы. Москва: РУДН, 1997.
- Гак 1973: Гак, В. Г. Высказывание и ситуация. // Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1973, с. 359.
- Гарт, О’Донъл 2012: Jowett, G. S., O’Donnell, V. Propaganda and Persuasion (5th ed.). London, Sage, 2012.
- Гецов 2000: Гецов, А. Езикови манипулации в спортната преса, Велико Търново, 2000.
- Городецка 2007: Городецкая, Л. А. Лингвокультурная компетентность личности, Москва, 2007, с. 196-221.
- Гофман 1986: Goffman, E. Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. Northeastern University Press, 1986.
- Граматика на съвременния български книжовен език. Т.І. Фонетика, София, 1998.
- Граматика на съвременния български книжовен език. Т.ІІ. Морфология, София, 1998.
- Граматика на съвременния български книжовен език. Т.ІІІ. Синтаксис, София, 1998.
- Дандис 1980: Dundes, A. Interpreting Folklore. Bloomington, Indiana University Press, 1980.
- Дендейл 2001: Dendale, P., Tasmowski, L. Introduction: Evidentiality and Related Notions. // Journal of Pragmatics, 2001, 33 (3), 339-348.
- Денчева 2015: Денчева, Д. Метафора и преводимост. Подход на лингвиста. В: Българска реч, София, 2015.
- Денчева 2021: Денчева, Д. Експресивизмите като реторично средство в публичната реч, Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie, т.10, 2021, с. 183-198.

- Димитрова 1989: Димитрова, Ст. Лингвистична относителност. София: Наука и изкуство, 1989.
- Джонсън и Джонсън 2000: Johnson, D. W., & Johnson, R. Civil political discourse in a democracy: The contribution of psychology. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 6(4), 2000, p. 291-317.
- Димитров 2008: Димитров, С. Теоретични основи на логистиката. 3. Терминология на логистиката. Електронен ресурс. Достъп на: https://dialogue.unisvistov.bg/dialog_old/2008/1.08.SD.pdf
- Димитрова 2008: Димитрова, Г. Тезаурусно моделиране на лингвокултурологичната терминология, Варна, 2008.
- Димитрова: Димитрова Г. Интеркултурна комуникация (ИИК). Лекционен курс. Достъп на: https://www.pcfreak.net/files/Osobenosti_na_Ruskiq_i_nemskia_nacionalen_harakter_%8F%208.ppt
- Досев 2008: Досев, Вл. Футболна лексика и фразеология в съвременния български. Дисертационен труд, защитен на 30.10.2008 г. пред СНС по славянско езикознание. Решение на ВАК от 10.12.2008 г.
- Досев 2010: Досев, Вл. Речта на футболния коментатор (лексикални особености). Сб. от Осма национална конференция „Проблеми на устната комуникация“ с тематичен блок, посветен на 10-годишнината на в. „Янтра днес“, Велико Търново, 5–6 юни 2008 г. Научна редакция: проф. д-р Христина Станева, доц. д-р Анелия Петкова, доц. д-р Мария Илиева. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, книга 8, 2010, с. 97-104.
- Досев 2014: Досев, Вл. Манипулативната роля на метафорите в медийния дискурс. Варна: ИК Стено, 2014, с. 144.
- Досев 2017а: Досев, Вл. Непознати приятели, познати неприятели. – В: Обществени комуникации 7, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2017, с. 230-242.
- Досев 2017б: Досев, Вл. Персонален маркетинг и политическа реч. – В: Маркетингът – опит и перспективи. Сборник с доклади. Международна научна конференция посветена на 20 години от създаването на катедра Маркетинг при Икономически университет – Варна, България, 29-30 юни 2017.
- Ефтимова 2007: Ефтимова, А. Към общ модел на комуникативната компетентност в езиковото обучение. – В: <https://liternet.bg/publish9/aeftimova/kompetentnost.html>
- Ефтимова 2014: Ефтимова, А. Медиян език и стил: теория и съвременни практики,

София, 2014.

- Ефтимова 2017: Ефтимова, А. Двойственият език в медиите. Езикът на политическата коректност vs езика на омразата. София, 2017.
- Замбова 1999: Замбова, А. Агресивното речево поведение в медиите и нивото на агресия в обществото. – В: Медиите и езикът. София, 1999, с. 136-139.
- Иванова 2012: Иванова, Е. В. О единицах когнитивного анализа семантики: Глава в коллективной монографии «Язык человека. Человек в языке»/ Под. ред. А. В. Зеленщикова, Е. Г. Хомяковой. 2012.
- Илиева 2016: Илиева, Д. Лингвокултурология. Същност и категориален апарат. София: „Софттрейд“, 2016.
- Калдиева-Захариева 2013: Калдиева-Захариева, С., Крумова-Цветкова, Л., Пернишка, Е., Благоева, Д., Колковска, С., Божилова, Касабов, Ив. Българска лексикология и фразеология, София, „Проф. Марин Дринов“, 2013.
- Канев 2012: Канев, Д., Николов И., Канева Л. Учебник по политически мениджмънт 2. Политическа комуникация и предизборни кампании. Фондация Фридрих Еберт, Бюро България, 2012.
- Караулов 1987: Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва, Наука, 1987.
- Караулов 1989: Караулов, Ю. Предисловие. Русская языковая личность и задачи ее изучения. – В: Язык и личность. Москва, 1989.
- Караулов 2010: Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва, ЛКИ, 2010.
- Квинтилиан. Обучението на оратора. София: „Наука и изкуство“, 1982.
- Кейнс 2016 (1936): Кейнс, Дж. М. Обща теория на заетостта, лихвата и парите. София: „Изток – Запад“. 2016.
- Крейдлин 2004: Г. Е. Крейдлин. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык. Москва, 2004.
- Крейчова 2020а: Крейчова, Е. Езиковата агресия, свободата на словото и политическата коректност. В: Българска реч. Списание за езикознание и езикова култура. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020, бр. 1, стр. 78-80. ISSN 1310-733X.
- Крейчова 2020б: Крейчова, Е. Някои бележки относно възприемането на езиковата агресия в съвременното общество. В: Българска реч. Списание за езикознание и езикова култура. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020, бр. 1, стр.

60-65. ISSN 1310-733X.

- Кубрякова 1966: Кубрякова, Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва, 1966.
- Кубрякова 2003: Кубрякова, Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека // Вестник Чувашского гос. пед. университета им. И.Я. Яковлева. Чебоксары, 2003.
- Кърлова 1997: Кърлова, Р. Фонетика и фонология. Благоевград, 1997.
- Лабов 1966: Labov, W. The Social Stratification of English in New York City, Cambridge University Press & Assessment, 1966, с. 35.
- Лабов 1972: Labov, W. Sociolinguistic Patterns (Conduct and Communication). University of Pennsylvania Press, 1972.
- Ларина 2003: Ларина, Т. В. „Категория вежливости в аспекте межкультурной коммуникации (на материале английской и русской коммуникативных культур)“, Москва, 2003.
- Ладо 1989: Ладо, Р. Лингвистика поверх границ культур // Новое в зарубежной лингвистике. - Вып. XXV: Контрастивная лингвистика, Москва, 1989.
- Лангакер 1987: Langacker, R. W. Foundations of cognitive grammar: Theoretical Prerequisites. Stanford, CA: Stanford University Press, 1987.
- Лейкѡф, Джонсън 2003: Lakoff, G., Johnson, M. Metaphors we live by. The University of Chicago press. London, 2003.
- Ликоманова 1988: Ликоманова, И. Организация на репликата в българската разговорна реч. – В: Български език 1988/6, с. 525-529.
- Ликоманова 1990: Ликоманова, И. За повторението като особеност на разговорната реч. – В: СЕ, 1990/2, с. 49-55.
- Лихачов 1996: Лихачов, Д. Култура и съвременност. София: „Христо Ботев“, 1996.
- Лотман 1992: Лотман, Ю. Култура и информация. София: „Наука и изкуство“, 1992.
- Лотман 1998: Лотман, Ю. Култура и взрив. София: „Кралица Маб“, 1998.
- Любенова 2002: Любенова, Е. Основни положения на когнитивната лингвистика. – В: http://phdelenalyubanova.blogspot.bg/2013/02/blog-post_9401.html
- Мавродиева 2020: Mavrodieva, I. Metaphors in Bulgarian political discourse since, Advances in Journalism and Communication 8, 2020, p. 17-27.
- Манакин 2004: Манакин, В. Н. Сопоставительная лексикология, Киев, Знания, 2004.

- Мангачева 2012: Мангачева, Д. Диалогичното единство подкана-отговор. Върху материал от португалски език. София: Изток-Запад, 2012.
- Маслова 1997: В. А. Маслова. Введение в лингвокультурологию. Учебное пособие. Москва: Наследие, 1997, с. 11.
- Маслова 2001: В. А. Маслова. Лингвокультурология. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: Академия, 2001, с. 29.
- Маслова 2006: Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. Москва, 2006.
- Маслова 2008: Маслова, В. А. Современные направления в лингвистике. Москва, 2008.
- Месропян 2013: Месропян, Л. М. Речевая агрессия: проблема типологизации // Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. 2013, N4.
- Миланов, Сталянова 2012: Миланов, Вл., Сталянова, Н. Езикови портрети на български политици. Част 1. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2012.
- Миланов, Сталянова 2014: Миланов, Вл., Сталянова, Н. Езикови портрети на български политици и журналисти. Част 2. София: Парадигма, 2014.
- Миланов 2023: Миланов, Вл. Аспекти на речевата агресия в българската и чешката политическа реч. В: Български език и литература, София: „Аз-Буки“, 2023.
- Миронов 2005: Миронов, В. В. Философия: Учебник для вузов / Под общ. ред. В. В. Миронова. Москва: „Норма“, 2005.
- Михневич, Токарева 2003: Михневич А. Е., Токарева И. И., Третьякова Г. Н. Предисловие // Язык. Знание. Коммуникация. Культура. Минск, 2003.
- Недкова 2009: Недкова, Е. Жаргонните фразеологизми като специфичен поглед към света. София, 2009
- Ницолова 1986: Ницолова, Р. Българските местоимения. София, 1986.
- Ницолова 1999: Ницолова, Р. Основни тенденции в развитието на българския печат след 1989 г. – В: Медиите и езикът. София, 1999, 114-122.
- Ницолова 2007: Ницолова, Р. Модализованная эвиденциальная система болгарского языка. – В: Храковский, В., отг. ред. Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Санкт-Петербург: Наука, 2007, с. 108.
- Ницолова 2008: Ницолова, Р. Българска граматика. Морфология. София, 2008, с. 332-334.
- Олшански 1999: Олшанский, И. Г. Лексика, фразеология, текст: Лингвокультурологические компоненты. // Язык и культура. Вып. 2. Москва, 1999, с.

10-25.

- Олшански 2000: Олшанский, И. Г. Лингвокультурология в конце XX века: Итоги, тенденции, перспективы // Лингвистические исследования в конце XX века. Москва, 2000.
- Опарина 1999: Опарина, Е. О. Лингвокультурология. Методические основания и базовые понятия. Язык и культура. Москва, 1999, с. 38.
- Остин 1975: Austin, J. L., How to Do Things with Words, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford.
- Павлова 2020: Павлова, Н. Обидата като речев акт. В: Българска реч, кн. 2-3, София, 2020, с. 123-142
- Падарева 2015: Падарева, Г. Ролята на интонацията в процеса на комуникация и принципът за езиковата икономия. В: Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи. Сборник в чест на 80-годишнината на проф. д-р Иван Кочев. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“ 2015, с. 302-309
- Панталеева 1994: Панталеева, Хр. Граматика на вежливата реч. София, 1994.
- Паси 1983: Паси, И. Метафората. София: Наука и изкуство, 1983.
- Пашов 1989: Пашов, П. Практическа българска граматика. София, 1989.
- Пенчева 2005: Пенчева, М. , Отново за езиковата относителност. – В: Български език, кн.4. София: ЕМАС, 2005.
- Петров 1994: Петров, А. Дискурсният анализ и обучението по български език. - Български език и литература, №1, 1994.
- Пиарота 2003: Пиарота, М. Жените в приказките. Истинското лице на Гретел. София: СОНМ, 2003.
- Планк 1966: Планк, М. Единство физической картины мира. Москва, 1966.
- Поспелова 2013: Поспелова, Н. В. Американская языковая личность в лингвокультурологическом контексте. – В: Филологические науки. Вопросы теории и практики, №3, 21 (2013).
- Попов 2022: Попов, Д. Увод в речезнанието. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски”, 2022.
- Попов 2016: Попов, Д. Лингвистична персонология. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски”, 2016.
- Попов 1963: Попов, К. Съвременен български език. Синтаксис. София: Наука и

изкуство, 1963, с. 25.

- Попова, Стренин 2003: Попова, З. Д., Стренин, И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Изд. 3, Воронеж, 2003.
- Попова, Стренин 2007: Попова, З. Д., Стренин, И. А. Когнитивная лингвистика. Москва: Восток-Запад, 2007.
- Радева 2014: Радева, В., Убеждаваща комуникация и диалог. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014.
- Рацибурска 2010: Рацибурская, Л. В. Особенности языка современных СМИ: средства речевой агрессии. Нижний Новгород: ННГУ, 2010.
- Руменчев 2005: Руменчев, В. Невербална комуникация в публичната реч и деловото общуване. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005.
- Сапир 1993: Сепир, Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва: Прогресс, 1993, с. 93.
- Серебренников 1988: Серебренников, Б. А., Кубрякова, Е. С., Постовалова, В. И. и др. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. Москва: Наука, 1988.
- Сталянова 2012: Сталянова, Н. Метафориката в политическия език, В: Българска реч, брой:2, 2012, с. 8-16.
- Сталянова 2021: Сталянова, Н. Обиждам те (се) – параметри на обидата и вербалната агресия в училище, Български език и литература, том: 63, брой: 3, 2021, с. 270-285
- Станиславски 2015: Станиславски, К. С. Работата на актьора Т.1., София: Изток-Запад, 2015.
- Стефанова 1997: Стефанова, М. И. Познаваме ли българския речев етикет. София: „Клуб`90“ 1997.
- Стилистический энциклопедический словарь русского языка. Под редакцией М. Н. Кожинной, Москва: Флинта, Наука, 2003.
- Стоянов 1999: Стоянов, Кр.Езикова престижност и езикови манипулации. – В: Медиите и езикът. София, 1999.
- Стренин 2003: Стренин, И. А., Ларина, Т. В., Стренина, М. А. Очерк английского коммуникативного поведения. Воронеж: Истоки, 2003.
- Сърл, 1975: Searle, J. R., Indirect Speech Acts, in P. Cole and J. L. Morgan (eds.), Syntax and Semantics, Vol. 3: Speech Acts, Academic Press, New York.
- Сърл 1977: Searle, J. R. Speech Acts. Cambridge, 1977.

- Сърл 1990 [1965]: Searle, J. What is a Speech Act? In: Giglioli, P. P. (ed.) *Language and Social Context*. Penguin Books, 1990.
- Телия 1996: Телия, В. Н. *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва, 1996, с. 218.
- Тер-Минасова 2000: Тер-Минасова С. Г. *Язык и межкультурная коммуникация*. Москва: Слово, 2000, с. 14-15.
- Тили 2002: Tilly, C. *Terror, Terrorism, Terrorists*, *Sociological Theory* 22.
- Тилков, Бояджиев 1977: Тилков, Д., Бояджиев, Т. *Българска фонетика*. София: Наука и изкуство, 1977, с. 165.
- Тишева 2002а: Тишева, Й. Заемане на прагматични частици (в съавторство с Хетил Ро Хауге). *Проблеми на социолингвистиката*, т.7. *Билингвизъм и диглосия – съвременни проблеми*. София: Делфи, 2002, 10-17
- Тишева 2012а: Тишева, Й. За динамиката в системата на прагматичните частици в българския език. *Litora Psycholinguistica*. София: Сема РИШ, 2002, 213-219.
- Тишева 2012б: Тишева, Й. За езиковите регистри в устното общуване. *Езикът и културата в съвременния свят*. Велико Търново: Знак 94, 2012, 460-468.
- Тишева 2012в: Тишева, Й. Особенности на подготвеното и неподготвеното устно общуване. *Сборник научни трудове от Националната конференция с международно участие „40 години Шуменски университет 1971-2011“*. УИ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2012, 225-232.
- Тишева 2013а: Тишева, Й. Как говори съвременният българин – том 2. *Прагматика и устна реч*. София, Фондация „Фокус“, 2013, с.132.
- Тишева 2013б: Тишева, Й. *Прагматични аспекти на устната реч*. е-издание на Център за семиотични и културни изследвания, 2013.
- Тодоров 2012: Тодоров, Ант. *Елементи на политиката. Трактат върху политическото*. София: НБУ, 2012.
- Уорф 1956: Whorf. B. L. *Language, Thought, and Reality: Selected Writings*. Cambridge: MIT Press, 1956.
- Феъркълф 2003: Fairclough, N. *Analysing Discourse. Textual analysis for social research*. Routledge, 2003.
- Фесенко 2013: Fesenko, O. P. *Structure of Linguistic Personality in the Aspect of the Center-Periphery Theory*. *Middle-East Journal of Scientific Research*. © IDOSI Publications: 16 (3): 397-401

- Филкова 2004: Филкова, П. Лингвокултурология и сопоставителна лингвокултурология (статус, обект и предмет). – В: Междуетнически контакти Изток – Запад – интеркултурна комуникация. УИ „Епископ Константин Преславски, Шумен, 2005, с. 17–25.
- Формановская 1987: Формановская, Н. И. Русский речевој етикет: лингвистически и методологически аспекти, Москва, 1987.
- Формановска 1998: Формановская, Н. И. Коммуникативно-прагматически аспекти единици общения. Москва: ИКАР, 1998, с. 239.
- Фуко 1996: Фуко, М. Археология на знанието. София, 1996.
- Хаджиева, Асенова 2012: Хаджиева, Е., Асенова, А. Пол и език – иновативни изследвания. Поведенчески и езикови модели. София: „Гутенберг“, 2012.
- Хаджиева 2014: Хаджиева, Е., Влахова, Р., Велкова, Й., Асенова, А., Шушлина, В. Как се общува на български? София: „Гутенберг“, 2014.
- Хайдегер 1993: Хайдегер, М. Врема картини мира. В: Врема и бытие. Москва, 1993.
- Хегел. Енциклопедия на философските науки, Том 3, София: ЛИК, 1998.
- Хороленко 2006: Хороленко А. Т. Основы лингвокултурологии. Москва: Флинта, 2006, с. 35-36.
- Хумболт 1971: Humboldt Wilhelm von. Linguistic Variability and Intellectual Development, transl. George C. Buck and Fritjof A. Raven, Philadelphia: Pennsylvania University Press. 1971.
- Хумболт 1984: Гумбольдт В. фон, Избранные труды по языкознанию. Москва: Прогресс, 1984.
- Хумболт 1985: Гумбольдт В. Фон. Язык и философия культуры. Москва: Прогресс, 1985, с. 329.
- Хумболт 2002: Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт [пер. с нем., общ. ред. Г. В. Рамишвили; послесл. А. В. Гулыги и В.А. Звегинцева]. Москва: Прогресс, 2002, с. 164.
- Хънтингтън 2005: Хънтингтън, С. Кои сме ние? Предизвикателствата пред националната идентичност на Америка, София: Обсидиан, 2005.
- Цанков 1994: Цанков, К. Езикова култура. Знания за езика. Правопис и пунктуация. Упражнения и тестове. Велико Търново, 1994.
- Цанков 1988: Цанков, К. Речев етикет. София: Народна просвета, 1988.

- Цанков 1996: Цанков, К. Социоллингвистика и речев етикет. Велико Търново, 1996.
- Цветкова 1996: Цветкова, М. Паузи на колебание в българската разговорна реч в съпоставка с други славянски езици. Проблеми на българската разговорна реч, кн.3, Велико Търново, 1996.
- Цветкова 1998: Цветкова, М. Хиперболизацията в българската разговорна реч и в средствата за масово осведомяване - цели, средства, възприемане. – В: Проблеми на българската разговорна реч, кн.4. Велико Търново, 1998, с. 158-164.
- Цветкова 1999: Цветкова, М. За "измеренията" на промените в българския език (какво, защо и как се промени) [About the "dimensions" of changes in the Bulgarian language (what, why and how exactly changed?)]. – В: Социоллингвистика – 10 години промяна в Източна Европа. София, 1999, 226-229.
- Цветкова 2009: Цветкова, М. Всяка комуникация е и манипулация. // Медии и обществени комуникации. Научно електронно списание за медии, PR, журналистика, бизнес комуникация и реклама, бр. 3, септември 2009.
- Цонев 2007: Цонев, П. Интонацията – израз и реализация на значение – В: Годишник на Филологическия факултет на ЮЗУ "Неофит Рилски", т.5, Благоевград, 2007, с. 259-281.
- Чартърис-Блек 2005: Charteris-Black, J. Politicians and Rhetoric. Palgrave Macmillan, 2005.
- Чонгарова 2002: Чонгарова, И. Интеркултурната комуникация. Аспекти на лингвокултурната теория и практика. Пловдив, 2002, с. 12-13.
- Чомски 2012: Чомски, Н. Студии за езика и философията на ума. София: ЛИК, 2012.
- Чудинов 2001: Чудинов, А. П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000). Екатеринбург, 2001. Достъп на: <http://www.philology.ru/linguistics2/chudinov-01.html>
- Шпенглер 2014: Шпенглер, О. Залезът на запада. София: „Изток-Запад“, 2014.
- Якобсон 1987: Якобсон, Р. Работы по поэтике. Москва, 1987.
- Dosev 2008: Dosev, Vl., Football Lexis and Phraseology in Contemporary Bulgarian. – In: The Linguistics of Football. Language in Performance band 38 Narr Francke Attempto Verlag CmbH+Co.Kg Tuebingen 2008, 63–71.
- Lakoff, G. 2003: Lakoff, G. Metaphor and War, Again. 2003. Електронен ресурс. Достъп на: http://www.ugr.es/~jsantana/ies/metaphor_and_war_again.html
- Zhang 2017: Zhang, H. A Study on Implication of Prototype Theory in English Vocabulary Teaching. Journal of Language Teaching and Research, 8(1), 133–137.

Справка за научните приноси в дисертационния труд

1. В дисертационния труд за първи път се прави се поставя темата за лингвокултурните различия във високия речев етикет.
2. За разлика от повечето научни изследвания, които разглеждат речевия етикет на базата на широка основа в различни стилкови реализации, настоящият труд се съсредоточава само върху проявите и непроявите на висока езикова култура като белег на речев етикет, но само в публичната реч.
3. Осъвременени и разширени са наблюденията върху речта на българските политически лидери, като в анализа ѝ е приложена широка гама от разнообразни методи.
4. Приносен характер има и интердисциплинарният подход в дисертацията, тъй като за теоретична рамка е използван инструментариумът на няколко науки.
5. Разширена е с конкретни примери теоретичната рамка, поставена в изследванията по речезнание като е поставен акцент върху индивидуалния стил на съвременните политици.
6. Емпиричният материал, в размер на 18 часа часа, който може да бъде анализиран многократно и в различни аспекти, ще бъде използван за нуждите на национален научен проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката под № КП - 06-Н80/11 от 15.12 2024 г.

Публикации по темата на дисертацията

- Футболният комент(то)р и неговата реч. В: Съвременна лингвистика, кн.2, 2019, стр. 91-108.
- Обидната лексика в официалното публично общуване В: Съвременна лингвистика кн.1, 2021, с. 86-99.
- Комуникативни и манипулативни стратегии във високия речев етикет. В: Съвременна лингвистика, кн.2, 2021, с. 123-140.
- В търсене на високия езиков етикет: Лингвистични портрети на български политици (върху материал от политически изказвания на бившия премиер и съпредседател на „Продължаваме промяната“ Кирил Петков). В: Българска реч, кн.1-2, 2022, с. 83-100.
- Речеви стратегии в кандидатпрезидентските дебати. В: Чуждоезиково обучение, кн.5, София: Аз-Буки, 2022, с. 464-484.
- В търсене на високия езиков етикет: Лингвистични портрети на български политици (политическото изказване на Явор Божанков, довела до изключването му от парламентарната група на „БСП за България“). В: https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/filologie/materialy/2023/1/naceva_v_tarse_ne_na_visokija_ezikov_etiket.php